

felsorolt szavak közül 24 az erdélyi magyar nyelvjárásokban is megtalálható. — MOKÁNY SÁNDOR három tanulmányban is foglalkozik az ukrán nyelvbe került magyar jövevényszavakkal: A kárpátaljai ukrán nyelvjárások magyar elemei kutatásának történetéből (I, 117—20). BONKÁLÓ (Die ungarländischen Ruthenen. UJb. I.) anyagát vizsgálva kimutatja, hogy magyar szavak a XV—XVI. század előtt is kerültek az ukrán nyelvbe. Másik két cikke az ukránba került magyar *határ* és *kapura* 'kapu' szó történetét, alaki és egyéb problémáit fejtegeti: VII, 45—6; VI, 281—5.

A könyvismertetések rovatából csupán három ismertetést emelünk ki: Paul Kokla ismertette MOKÁNY SÁNDORNak a Magyar jövevényszavak a kárpát-ukrajnai terület máramarosi ukrán nyelvjárásában című könyvét (III, 75—5); K. E. Majtyinszkaja A. ROT könyvét mutatja be részletesen: Magyar—keleti szláv nyelvi kapcsolatok (VI, 157—60); s ugyancsak ő ismerteti P. LIZANYEC doktori értekezését is: Ukrán—magyar nyelvi kapcsolatok (VIII, 157—9).

KISS ANTAL

Mélanges offerts à Aurélien Sauvageot pour son soixantequinzième anniversaire.
Akadémiai Kiadó. Budapest, 1972.

Sauvageot professzor 75. születésnapjára tisztelői, barátai és tanítványai tanulmánygyűjteményt állítottak össze, amely az *Études Finno-ougriennes* VIII. (1971) évfolyamaként, ill. önálló kötet formájában az Akadémiai Kiadónál jelent meg 1972-ben. A kötet változatos tartalmú — túlnyomórészt francia nyelven közölt — tanulmányait tematikájuk szerint a következőképpen rendezhetjük:

1. *Magyar nyelvészet*: LOTZ JÁNOS a magyar magánhangzó-harmóniáról ír (Vowel Harmony in Hungarian) (175—83). Közöl olyan *i, í, é* magánhangzót tartalmazó szavakat és szótöveket, amelyeket járulékokban mély magánhangzó követ. Az illeszkedés külön típusaként említi a kijelentő mód jelen idő egyes szám 3. és többes szám 2. és 3. személyű igealakokat, amelyekben *-i* : *-ja* (*-já-*) illeszkedő variánsokat találunk. — KÁLMÁN BÉLA a magyar jövő idő kifejezési formáival foglalkozik (*L'expression du futur en hongrois*; 125—9). Érdekes számadatokat ismertet, amelyek azt mutatják, hogyan viszonyultak az iskolai nyelvtankönyvek írói a jövő időt kifejező különböző formákhoz. A három típust részletesebben is vizsgálja: *a)* hogyan fejezik ki a finnugor nyelvek a jövő időt — legtöbbször jelen idejű alakokkal; *b)* a *látand, nézend* típus rövid fejlődéstörténete; *c)* a *látni fog, nézni fog* összetett formák használata. A tanulmány Sauvageot véleményének idézésével zárul: „A magyar nyelv

kijelentő módjában tehát csak két idő van: jelen és múlt. A jelen azonkívül magára veszi a jövő idő kifejezését. . .” (Esquisse de la langue hongroise; 256). — BÜKY BÉLA érdekes tanulmányában a magyar keresztnevek téves azonosító szerepét vizsgálja (Identifications erronées de prénoms en hongrois) (37—44). — MIKÓ MARIANNE 1760 és 1912 között idegenek számára írt magyar nyelvkönyveket mutat be (A propos de quelques vieux manuels de „hongrois, langue étrangère”) (189—92).

Két tanulmány foglalkozik a magyar szókészlet egy-egy részterületével. BENKŐ LORÁND a hajózás régi magyar szakkifejezéseit elemzi (Réflexions sur la terminologie hongroise ancienne de la navigation; 15—22), ÉTIENNE DECAUX pedig a régi magyar hónapnevekről ír (Les anciens mois hongrois; 45—56). KÁROLY SÁNDOR az első magyar nyelvű könyv, a Jókai-kódex latinizmusait vizsgálja, utalva a doktori disszertációjában — A Jókai-kódex mondattana — bemutatott anyagra (Les latinismes du Codex Jókai) (131—6). A latinizmusok előfordulási lehetőségeinek kilenc típusát emeli ki: a szenvedő ige, az igeidők, az igemódok használata, az igenevek, az eltérő igevonzatok, az egyeztetés kérdése, a hangsúlytalan névmások használata, vonatkozó névmásos mondatkapcsolás, szórend. A latin nyelv hatása, a felsorolt latinizmusok jórésze egészen a XIX. század végéig megmaradt a magyar közigazgatási nyelvben. Mikszáth és Ady nemzedéke száműzte véglegesen, irodalmi igénnyel a magyar prózából. — SZATHMÁRI ISTVÁN a magyar irodalmi nyelv fejlődését vizsgálja Jókai Mór „Rab Ráby” c. regényének szövegvariánsai alapján (Les variantes de texte d’un roman de Jókai et l’évolution de la langue littéraire hongroise; 271—8). Ez alkalommal csupán a hangtani jelenségeket elemzi, s bemutatva kilenc magánhangzó- és öt mássalhangzó-oppozíció alakulását megállapítja, hogy hangtani szempontból — a nagy hangfejlődési tendenciákat tekintve — a magyar irodalmi nyelv a múlt század végére már egy kialakult, a mai normáknak megfelelő rendszert alkotott.

A magyar *mind* szó etimológiájáról BÁRCZI GÉZA ír (A propos de *mind*; 9—14). A megfejtési kísérletek történetét áttekintve úgy látja, hogy a *vítás d* elem nem sorszámnévképző, hanem a zürjén-votják prolativusnak megfelelő finnugor eredetű rag. E magyarázat alapján a jelentésfejlődés nyomán követeése nem okoz semmi nehézséget. — GÁLDI LÁSZLÓ a magyar *gond* szót a *gomolyag*, *gombolyít* stb. igék *gom-* tövéből *d* denominális (kicsinyítő) képzővel alakult formának tartja (Hongrois *gond* 'pensée; soin, souci'; 89—91).

2. *Finnugor nyelvészet*: PERTTI VIRTARANTA a finnugrisztika fejlődéséről, jelenlegi helyzetéről ír (Fennougristik als Forschungsdisziplin in der Welt; 295—300); AULIS J. JOKI a nyelvek rokonságának (és a nyelvrokonításnak) a kérdését foglalja össze (Sur la parenté des langues; 117—24); RÉDEI KÁROLY az uráli és a finnugor VC_s/§V és a CVC_s/§V szerkezetű szavak fejlődését vizsgálja a magyar nyelvben (L'évolution en hongrois des mots a structure proto-ouralienne et finno-ougrienne VC_s/§V et CVC_s/§V (231—6); ERDŐDI JÓZSEF a

jelöletlen alany és tárgy többségének a kérdését tárgyalja néhány uráli nyelv alapján (A propos de la question de la pluralité non-marquée de l'objet et du sujet dans quelques langues ouraliennes; 67—79); N. SEBESTYÉN IRÉN az uráli **tta* ~ **ttä* abessivus-caritívus rag történetéhez fűz megjegyzéseket (Zur Geschichte des uralischen Abessiv-Karitivsuffixes **tta* ~ **ttä*) (259—62); VILJO NISSILÄ cikke: Éléments varègues dans la toponymie de l'Est du Golfe de Finlande (Varjág elemek a Finn-öböl keleti részének helynévanyagában; 213—22); JEAN-LUC MOREAU az alany és a tárgy korrelációját vizsgálja a finn nyelvben (La corrélation du sujet et de l'objet en finnois) (193—202); V. I. LITKIN az udmurt nyelv második konjugációjának eredetéről ír (Proiszhczsgyenyije 2-vo szprjazsenija udmurtszkovo jazika) (185—8); ERKKI ITKONEN a csere-misz első szótagi illabiális redukált magánhangzók kérdését vizsgálja (A propos des voyelles réduites non arrondies de la première syllabe en tshérémissé) (107—16); HANS FROMM a lapp nyelv korai nordikus jövevényszavainak tőtípusaival foglalkozik (Zur Klassenbildung der frühen nordischen Lehnwörter im Lappischen) (81—7); és végül KARL BOUDA rövid kis cikkét említhetjük, amelyben a szemantikailag érdekes és tanulságos *bang* 'Erde, Land' szó kiterjedt jelentéskörét mutatja be. (Ein semantisch interessantes lehreiches Wort von großem Bedeutungsumfang im Jenisseischen) (35—6).

3. *Egyéb tanulmányok*: a) Témájuk általános nyelvészeti: VALTER TAULI: A nyelv mint eszköz (Language as a Means; 279—85); F. SIMONNET a „jelölt” (signifié) egyfajta nyelvészeti analízisének lehetőségéhez fűz megjegyzéseket (Note sur la possibilité d'une analyse linguistique du signifié; 263—70); A. M. ROT a jassznyelv jelentéstani kutatásának paradigmatisz szinten mutatózó problémáival foglalkozik (Problems of Semaseological Research of Slang on the Paradigmatic Level; 237—43). JEAN PERROT: Az alkalmazott rendszer problémái az „üzenetben” (Problèmes de structure appliqués au message; 223—9), KARL HORST SCHMIDT: A flexió és az agglutináció az indogermán nyelvek fejlődése során (Flexion und Agglutination in der Entwicklung indogermanischer Sprachen; 255—8) témát fejtegeti.

b) Kontrasztív nyelvészeti tanulmányok: GEORGES KASSAI az Armand Robin által fordított 48 Ady-versben található 137 igekötős ige franciára fordításának lehetőségeit mutatja be (Endre Ady traduit par Armand Robin — une enquête sur la traduction des préverbes hongrois en français; 137—46); AIMO SAKARI A *saada* ige Väinö Linna „Az ismeretlen katona” c. regényében és megfelelői a francia fordításban című érdekes tanulmányának első részében (Le verbe *saada* dans les „Soldats inconnus” de Väinö Linna et ses équivalents dans la traduction française; 245—53) bemutatja, hogy a finn értelmező szótár (Nykysuomen sanakirja. Porvoo, 1966) a *saada* ige különböző jelentéseit hogyan csoportosítja, s e csoportosítás szerint hogyan oszlik meg a regényben található 556 adat.

c) Tudománytörténeti tanulmányok: NÉMETH GYULA Gombocz Zol-

tánról és a magyar nyelvbe került bolgár—török jövevényszavak elméletéről ír (203—11), TOMPA JÓZSEF pedig Simonyi Zsigmondról (Zsigmond Simonyi: Le plus présent des disparus de la linguistique hongroise; 287—93); JEAN GERGÉLY a folklórlista Mátray Gáborral foglalkozik (93—106). Ebbe a csoportba sorolható KÖPECZI BÉLA tanulmánya is: II. Rákóczi Ferenc francia nyelvtudása (147—64).

d) Irodalmi témáról két tanulmány ír: MATTI KUUSI: Az egyenes beszéd mint a régi epikus költészet kronologizálásának kritériuma (165—74) és DEMÉNY JÁNOS: A Kalevala magyarországi hatása (57—60).

e) Magyar történelmi tárgyú tanulmányok: HENRY BOGDÁN a bizánci—magyar kapcsolatokkal foglalkozik (29—34), ALAIN DUCELLIER két velencei tervet ismertet, amelynek célja Zsigmond király meggyilkolása volt (61—6), J. BÉRENGER pedig az abszolutizmus elméleti alapjairól ír a XVII. századi Magyarországon (23—8).

KISS ANTAL

WOLFGANG P. SCHMID: **Alteuropäisch und Indogermanisch Abhandlungen der Geistes- und Sozialwissenschaftlichen Klasse.** Jahrgang 1968. Nr. 6. Verlag der Akademie der Wissenschaften und Literatur in Mainz (Wiesbaden). 18 1. (241—258)

Hans Krahe 1965-ben Tübingában bekövetkezett halála óta a híres „alt-europäische Hydronymie” első számú szakértője és kutatója W. Schmid göttingai professzor. Több cikkben, tanulmányban foglalkozott a Krahetől óeurópainak nevezett víznévanyag különböző kérdéseivel. Munkássága eddig arra irányult, hogy a Krahe-féle elméletet ért kritikákat megrostálja, s hogy saját kutatásai alapján néhány ponton módosítsa, illetőleg kiegészítse az óeurópai víznévanyagról való ismereteinket. A továbblépés föltétele ma az, hogy az eddig még feldolgozatlan, illetőleg csak részben feldolgozott területeken, például Észak-Németországban, Csehszlovákiában, Lengyelországban (de vö. KISS LAJOS: NyK. LXXI, 165—76), Magyarországon a víznév kutatás kellő mennyiségű és minőségű anyaggyűjtő és elemző munka után állást foglaljon a honi víznevek eredetének kérdésében. Az ilyen jellegű hazai kutatások ösztönzésére adunk egészen röviden, annotációszerűen hírt Schmid legújabb, e tárgykörben nagyon fontos tanulmányáról, amelyben Krahe elméletét fejleszti tovább. E rövid tanulmány ismertetését nagy fontosságán kívül az is indokolja, hogy Magyarországon viszonylag nehezen hozzáférhető sorozatban látott napvilágot.

Schmid hét pontban összegezi az óeurópai víznevekről való ismereteinket: 1. Európa víznevei történeti rétegződésűek; 2. a legrégebb réteg neveinek elterjedtsége nagyobb, mint azon nyelveké, amelyekben e nevek adatolva vannak;